

Lastensuojelun tulevaisuudet? Case Porvoon polku ennakoivaan virtuaali-skenaarioon

Tarja Meristö^{1,2}, KTT, yliopettaja; Tarja Kantola, FT, yliopettaja²

¹ FuturesLab CoFi LAurea-ammattikorkeakoulu, Lohja, Finland; ² Laurea-ammattikorkeakoulu, Porvoo, Finland

Tarja Meristö, KTT, yliopettaja, FuturesLab CoFi Laurea-amk, Nummentie 6, Lohja, Finland, Sähköposti: tarja.meristo@laurea.fi

Tiivistelmä

Lastensuojelu on alue, jossa varhainen puuttuminen on tärkeä, mutta samalla vaikea aihe. Kyse on monitoimijaisesta ja moniammatillisesta yhteistyöstä, jossa toimijoilla on ylitettävänä organisaatio- ja kulttuurirajoja ja myös lapsella perheineen on vastassa monta eri henkilöä ja instanssia. Tieto perheen tukimahdollisuuksista ei aina kulje perheille, mutta tieto perheen ongelmista ei myöskään kulje toimijalta toiselle. Case Porvoo keskittyy lastensuojeluteemaan ennakoivalla otteella, visiona kaikki alueen lapsiperheet voivat hyvin. Työskentelyn tueksi laaditut skenaariot Porvoon seudun lastensuojelun tulevaisuudesta on luotu työpajatyöskentelyn ja verkkokyselyiden tuottaman tiedon tuella noudattaen toimintaskenaariotyöskentelyn prosessia. Skenaariot eroavat sen suhteen, toimitaanko *ennaltaehkäisevästi* vai *vaurioita korjaten* ja työskennelläänkö *verkossa* vai *kasvotusten*. Työssä on tarkasteltu case-perheen pärjäämistä eri skenaarioissa. Tarkastelujen pohjalta on luonnosteltu erilaisia virtuaalisia palvelukonsepteja sekä pohdittu tietotarpeita ja tiedonkulkuun liittyviä kysymyksiä eri skenaarioissa. Toivotuimpana vaihtoehtona esitetään promo-skenaario, jossa toimitaan ennakoivasti verkossa. Apuna eri toimijoilla ja perheenjäsenillä on ict-pohjaiset työvälineet jatkuvaan yhteydenpitoon verkostossa 24/7.

Avainsanat: ennakointi, lastensuojelu, virtuaali-skenaario, ekosysteemi, verkkopalvelut

Abstract

Child protection is a field with high importance concerning early actions to save the children, still often difficult in practice. Co-operation in the network of multi-actors with multi-professionals is challenging. Also the family will meet many separate contacts and instances in the network. On one hand, families do not know their rights with service and support opportunities provided for them, but on the other hand information concerning families' problems do not reach all the professional actors in the ecosystem either. Case Porvoo in this paper will focus on proactive child protection opportunities, including the vision from the wellbeing of all child families in Porvoo region. Alternative child protection scenarios for the future have their basis on the results from action scenario approach run through in a series of futures workshops in Porvoo region during the year 2015. Scenarios co-created in this process differ from each other in terms of *virtual/face-to-face* and *proactive/reactive*. Based on four scenario alternatives, various virtual service concepts for the case family needs were constructed and information needs and data flows in each case analyzed. According to the workshop participants from regional ecosystem, the most desirable scenario seems to be the Promo scenario with proactive actions and virtual services. All the actors, including professionals and family members, will have personal ICT tools to cope with communication needs 24/7.

Keywords: foresight, child protection, virtual scenario, ecosystem, net-services

Johdanto

Lastensuojelu on alue, jossa varhainen puuttuminen on tärkeä, mutta samalla vaikea aihe. Kyse on monitoimijaisesta ja moniammatillisesta yhteistyöstä, jossa toimijoilla on ylitettävänä organisaatio- ja kulttuurirajoja ja myös lapsella perheineen on vastassa monta eri henkilöä ja instanssia. Tieto perheen tukimahdollisuuksista ei aina kulje perheille, mutta tieto perheen ongelmista ei myöskään kulje toimijalta toiselle. Ongelmavyhyti sisältää usein sekä lasten, nuorten että aikuisten ongelmia, jota voivat liittyä mielenterveyteen, päihteiden käyttöön, työttömyyteen, koulupinnaukseen ja koulu-kiusaamiseen sekä esim. rikollisuuteen tai pienempään rötöstelyyn [1].

Tekes-rahoitteen Morfeus-hankkeen osana on vuosina 2015–2016 Porvoon alueella toteutettu lastensuojelun tulevaisuustarkastelu, jossa on alueen ekosysteemin toimijoiden kanssa rakennettu vaihtoehtoisia tulevaisuudenkuvia ja konstruoidun case-perheen avulla arvioitu niiden vaikutuksia ja merkityksiä perheelle, perheen jäsenille ja myös erilaisille palveluja tuottaville toimijoille alueen ekosysteemin osana. Case-perhe on konstruoitu Morfeus-hankkeessa toteutettujen tausta-haastattelujen perusteella, joita haastatteluja ovat

tehneet sekä Laurea-ammattikorkeakoulun että Aalto-yliopiston tutkijat hankkeen aluksi keväällä 2015. Lastensuojelua Porvoossa tarkasteltiin case-perheen avulla. Case-perhe on tässä yhteydessä lapsiperhe, joka asuu Porvoossa. Perheessä on 39-vuotias äiti sekä lapsia äidin kahdesta liitosta (13- ja 17-vuotiaat pojat sekä 2- ja 4 – vuotiaat poika ja tytär]. Perheeseen kuuluu vielä yksi jo pois kotoa muuttanut tytär (23 v.) äidin nuoruuden suhteesta. Pikkulasten isä on eronnut 30-vuotias mies, joka asuu nykyisin Espoossa. Porvoon casea varten koko hankkeen case-perhettä modifioitiin niin, että äiti lapsineen asuikin Porvoossa ja isä Espoossa, kun alkuperäisessä casessa isä asui Porvoossa ja äiti lapsineen Espoossa. Näin saatiin kuvitteellinen case-perhe Porvoon lastensuojelutoimijoiden verkoston toimialueen pariin.

Ekosysteemissä keskellä on perhe ja perheen läheiset ja seuraavalla kehällä perhettä säännöllisesti tapaavat toimijat kuten pikkulasten päivähoitoammattilaiset, isompien lasten kouluterveydenhoitaja ja opettaja tai esim. äidin terapeutit. Uloimmalla kehällä ovat satunnaisesti tai harvemmin tavattavat ammattilaiset sekä koko ekosysteemin mahdollistavat toimijat. Ekosysteemi on alun perin luonnosta käyttöön otettu käsite, jossa elollinen ja eloton luonto muodostavat kokonaisuuden,

jonka osat toimivat yhdessä, mutta jonka rajat ovat kuitenkin häilyvät [2]. Ekosysteemi organisaatioiden yhteistoiminnan käsitteenä tuo verkostoihin verrattuna sellaisen lisänäkökulman, että ekosysteemillä on yhteinen tavoite tai visio, kun taas verkostossa toimiva ensisijaisesti hyödyntää yhteistyötä omien tavoitteiden ajamiseksi. [3].

Tulevaisuuden tutkimuksen tehtävänä on tuoda esille asioita, joista ei ole aikaisempaa kokemusta eikä vielä varmaa tietoa. Tulevaisuutta koskevan tiedon tunnistaminen edellyttää heikkojen signaalien tunnistamista, varhaisten muutosten merkkien tulkitsemista ja tabujen esille kaivamista. Tämä yhdistettynä historiatietoon ja tämänhetkiseen tilanearvioon tuottaa näkemyksiä [4], joiden perusteella voidaan tehdä päätelmiä myös tulevaisuuden kehityskuluista, uhkista tai mahdollisuuksista, joista ei ole aikaisempaa kokemusta [5-7]. Loppuun asti vietyä tulevaisuuden tutkimus edellyttää myös toimintaa päätelmien pohjalta, ts. on tehtävä jotakin halutun tulevaisuuden edistämiseksi tai ei-toivotun kehityskulun estämiseksi tai katkaisemiseksi. Tulevaisuuden tutkimuksen lähtöoletusten mukaisesti tulevaisuutta ei voi ennustaa, mutta tulevaisuuteen voi vaikuttaa valinnoilla ja teoilla [8]. Valintojen tekemiseksi tarvitaan vaihtoehtoisia skenaarioita, mahdollisia tulevaisuuksia, minkä vuoksi tämänkin paperin otsikossa tulevaisuus on monikossa.

Case Porvoossa kerättiin tulevaisuustyöskentelyä alueen lastensuojelun ekosysteemin eri toimijoista koostuva ryhmä, yhteensä 20 henkeä. Mukana olivat edustajat niin kaupungin, järjestöjen, yritysten ja yksittäisten kansalaistenkin osalta. Työ käynnistyi keväällä 2015 pidetyllä visioseminaarilla, jossa osallistujat tuottivat ensin kuvitteellisia lööppejä tulevaisuuden mediaotiskoista alueella liittyen lastensuojeluun ja sen jälkeen pohtivat yhdessä, millainen visio tarvitaan ohjaamaan ekosysteemin toimintaa tulevaisuuteen, jossa lapsilla ja lapsiperheillä on parempi olla ja elää. Yhdessä tuotettu visio alueen kaikkien lapsiperheiden hyvinvoinnista kiteytti lähtökohdaksi ennakoivan otteen: on toimittava niin, että alueella mahdollisimman harva lapsi, nuori tai perhe tarvitsee tulevaisuudessa lastensuojelullisia toimenpiteitä.

Varsinainen työpajatyöskentely tulevaisuuden vaihtoehtoisten skenaarioiden eli tulevaisuuden käsikirjoitusten rakentamiseksi ajoittui syksylle 2015. Ennen ensimmäistä työpajaa osallistujajoukolle lähetettiin elokuussa aloituskysely, jossa kysyttiin kunkin omia näkemyksiä lastensuojelusta ja omasta työstä siinä kentässä. Lähtökyselyn mukaan lastensuojelun käytännön toimijat ekosysteemin eri kohdista kokivat olevansa toteuttamassa tärkeää tehtävää, mutta olevansa myös erittäin huolestuneita alan tilanteesta, kun työn kuormittavuus on suuri, alaa on paljon riepoteltu julkisuudessa ja kiire sekä voimavarojen ja keinojen riittämättömyys vaivaavat monia. Ala on kehittyvä, mutta vastaajat kokivat, että vielä on paljon ennakoasenteita uusiin työmuotoihin ja uusiin työkaluihin, joita esim. uusi teknologia tarjoaa. Myös uudenlaista yhteistyötä kolmannen sektorin toimijoiden kanssa tulisi vastaajien mukaan vahvistaa, samoin kokemusasiantuntijoita paremmin hyödyntää.

Vastaajat toivat avoimesti esille omia toiveita ja pelkoja, mikä näkyi myös myöhemmin työpajatyöskentelyssä: ilmapiiri oli avoin, mikä mahdollisti hyvät edellytykset pohtia tulevaisuutta erilaisten vaihtoehtojen avulla, sillä jokainen osallistuja oli kiinnostunut kehittämään lastensuojelua alueella ja aito kehittämisenhalu oli läsnä työpajoissa koko ajan. Ilmapiiri suosi avointa keskustelua, mikä helpotti osallistujia tuomaan rohkeasti esille omia ajatuksiaan ja näkemyksiään. Tulevaisuuden tutkimuksen paradigman mukaan yksittäisillekin signaaleille ja näkemyksille on annettava mahdollisuus tulla käsiteltyksi ja analysoiduksi, sillä muuten ei tavoiteta erilaisia lähtökohdita tulevaisuuksille, jotka joissakin toisissa oloissa voisivat olla mahdollisia, vaikka eivät välttämättä todennäköisiä tai toivottavia [8].

Kysymyksen asettelusta ja lähestymistavasta

Case Porvoo on toteutettu tulevaisuuden tutkimuksen toimintaskenaariotyöskentelyn [9] vaiheistuksen mukaisesti fasilitoituna työpajatyöskentelynä syksyllä 2015: 1. paja Kuka ja missä me olemme? syyskuu 2015. 2. paja Mitkä ovat mahdolliset maailmat? lokakuu 2015. 3. paja Minne voimme mennä ja kuinka? marraskuu 2015. Porvoon työpajatyöskentelyyn osallistui alueen toimi-

joista 4Y-periaatteella koottu joukko eli edustajia yksityiseltä, julkiselta ja kolmannelta sektorilta sekä yksityisiä kansalaisia kokemusasiantuntijan roolissa, yhteensä 20 toimijaa. Työpajatyöskentelyn näkemyksellisen tiedon keruuseen liittyvät verkkokyselyt lähetettiin työpajaosallistujien lisäksi koko Morfeushankkeen ohjausryhmän toimijajäsenille, jolloin saatiin myös osallistujajoukkoa laajempaa näkemystä tulevaisuustyöskentelyn tueksi. Näkemyksellisen tiedon rooli tulevaisuuden vaihtoehtoja rakennettaessa on keskeistä, koska ilman sitä ei päästä käsiksi aikeisiin ja aikomuksiin eikä ilmassa oleviin muutosta ennakoiviin viiteisiin.

Työpajatyöskentelyn tuloksena saadut neljä skenaariotarinaa lähetettiin viimeisen istunnon jälkeen arvioitaviksi case Porvoon osallistujille ja hankkeen ohjausryhmän toimijajäsenille. Case Porvoon tulokset esiteltiin koko hankkeen ohjausryhmässä joulukuussa 2015. Samassa yhteydessä toteutettiin myös ohjausryhmän minityöpaja case-perheeseen liittyvistä tietotarpeista eri skenaarioissa fasilitoituna työskentelynä.

Kyselyjen tulokset toimivat työpajoissa syötteenä ja ennakkotehtävät mahdollistivat näkemysten keruun myös niiltä, jotka eivät varsinaisiin pajoihin päässeet osallistumaan. Näkemyksiä kerättiin toimintaympäristön mahdollisista muutoksista sekä tabuista, jotka saattavat estää uudistumista. Lopuksi kyselyissä arvioitiin saatuja tuloksia haluttavuuden, uskottavuuden ja todennäköisyyden suhteen, jotta nähdään myös, kuinka eri- tai samamielisiä lastensuojelun ekosysteemin toimijat tulevaisuuden kehityssuunnasta ovat. Työpajatyöskentelyn fasilitaattori ei ollut lastensuojelun asiantuntija, vaan kaikki asiantuntemus ja näkemykset alasta kerättiin osallistujajoukosta, samoin tulokset perustuvat osallistujien arviointeihin.

Tulevaisuutta muokkaavat muutostekijät luokiteltiin PESTE-tekijöittäin [9], ts. kartoitettiin poliittiset (P), ekonomiset (E), sosiaaliset (S), teknologiset (T) ja ekologiset (E). Muutostekijät jaettiin vielä erikseen epävarmuustekijöihin ja tabuihin, joista vaietaan tai vaikka niistä puhuttaisiinkin, ei sillä ole vaikutusta todelliseen toimintaan [10-11].

Poliittisista (P) muutoksista korostettiin tarvetta herätellä päättäjät ennakoivaan otteeseen muutenkin kuin juhlapuheissa ja valmistelemaan lakiuudistukset niin että kokonaisvaltainen hyvinvointi on mahdollista toteuttaa. Käytännön kenttätöissä ollaan usein resurssipulaan vedoten omilla poteroilla /siiloilla vaikka yhdessä tekeminen ja työnjako voisivat paremmin kohdentaa resursseja juuri oikeaan tarpeeseen. Poliittisen ohjausvoiman uskottiin vähenevän sote-uudistuksen myötä, kun palvelut hajautuvat kuntien ja sote-alueiden kesken.

Taloudellisia (E) muutostekijöitä kartoitettaessa todettiin, että julkisen sektorin prosessien tehokkuus on huippuluokkaa ja että erityisesti lastensuojelussa vaikutusten aikaansaaminen onnistuu pienillä panostuksilla ja nopeasti. Kokonaisuuksien kehittäminen ei ole kenenkään vastuulla ja edelleen kiristyvä julkinen talous johtaa kuitenkin yhä uusiin leikkauksiin lasten ja perheiden palveluissa.

Sosiaalisten (S) muutostekijöiden osalta uskotaan yhteisöllisyyden lisääntymiseen, samoin aidosti moniäänisyyden toteutumiseen ja suomalaisen arvomaailman uskotaan humanitäärisen arvomaailman nousuun vastavoimana hyvinvointiyhteiskunnan palvelukonseptin rapautumiselle.

Teknologisten (T) muutostekijöiden myötä kansalaisen ääni kuuluu jo nyt erilaisissa verkkoyhteisöissä ja teknologian myötä syntyvät uudet työmuodot edellyttävät työntekijöiden ja asiakkaiden mukautuvuutta. Maksutonta tietokoneenkäyttökoulutusta on tarjolla kaikille halukkaille ja sähköinen asiointi ja sähköiset hoitoa tukevat palvelut lisääntyvät. Mobiilisovellukset ajavat ohi perinteisistä tietokonesovelluksista ja peliteknologian sovellukset ovat arkea myös sote-alalla. Asiakkaalla on käytössä omia apuvälineitä prosessien hallintaan ja etä- ja itsepalvelun lisääntyminen mahdollistaa valitettavasti myös oman elämäntilanteen kaunistelemisen, minkä vuoksi uskotaankin, että pääosa lastensuojelun toiminnoista tapahtuu edelleen kasvokkain ainakin lyhyellä tähtäimellä. Teknologian muutostekijöissä ei osallistujien mielestä ollut yhtään yllätystä, ja digitalisaatioon uskottiin vahvasti.

Ekologiset (E) muutostekijät liittyvät myös teknologiaan ja uudenlaiset luontoa säästävät tuotantotavat tullaan omaksumaan myös lastensuojelussa esim. ylimääräisten matkojen ja käyntien välttämiseksi, arvelivat osallistajat. Yhteiskuntavastuullisuus näkyy vahvasti kaikkien toimijoiden työssä ja jatkossa esim. ympäristönäkökulman uskotaan olevan osatekijä kilpailutuksissa. Myös ihmisten oma kiinnostus ympäristöön liittyviin asioihin on lisääntynyt laajemminkin, jolloin huoli kohdistuu paitsi ekologisesti, myös taloudellisesti ja sosiaalisesti kestävään kehitykseen, jossa ympäristö, terveys ja turvallisuus kytkeytyvät toisiinsa.

Case Porvoo keskittyy lastensuojeluteemaan ennakoivalla otteella, visiona *Kaikki alueen lapsiperheet voivat hyvin*. Case Porvoossa on kartoitettu Porvoon alueen monitoimijainen lastensuojelun ekosysteemi [12], sen mahdolliset puutteet ja pullonkaulat sekä toimintaympäristön muutostekijät ja niihin liittyvät vaihtoehtoiset tulevaisuudenkuvat eli skenaariot. Laaditut skenaariot eroavat sen suhteen, toimitaanko ennaltaehkäisevästi vai vaurioita korjaten ja työskennelläkö verkossa vai kasvotusten. Erottelevat muutostekijät on valittu osallistujajoukon tekemien muutostekijöiden arviointien perusteella, jolloin tärkeimmiksi nousivat uuden teknologian hyödyntäminen tai hyödyntämättä jättäminen sekä ennakoiva ote vs. korjaavat toimenpiteet. Porvoon Casen osalta on tarkasteltu Morfeus-hankkeen case-perheen pärjäämistä eri skenaarioissa sekä ekosysteemin erilaisten toimijoiden omia toimintavaihtoehtoja niissä. Tarkastelujen pohjalta on luonnosteltu erilaisia palvelukonsepteja sekä pohdittu tietotarpeita ja tiedonkulkuun liittyviä kysymyksiä eri skenaarioissa. Tässä paperissa keskitytään vaihtoehtoisten skenaarioiden tarkasteluun ja niiden sisältämiin mahdollisuuksiin toteuttaa Case Porvoossa määriteltyä visiota kaikkien lapsiperheiden hyvinvointia. Skenaariokohtaiset tulkinat ja arvioinnit ovat työpajatyöskentelyyn osallistuneiden lastensuojelutoimijoiden tekemiä, eivätkä fasilitaattorit ole osallistuneet niiden sisällön muotoilemiseen tai arvottamiseen, vaan ne heijastavat Porvoon alueen toimijajoukon näkemyksiä oman alueensa kehittämistarpeista ja mahdollisuuksista, mutta myös niihin liittyvistä uhkakuvista.

Tuloksista

Toteutetusta työpajatyöskentelystä saatiin tuloksena skenaarioiden osalta skenaarionelikenttä, jonka aksleina ovat vuorovaikutus ja palvelut. Toinen muuttuja liittyy vuorovaikutukseen ja sen ääripäät ovat: painotettu vuorovaikutus pääosin digitaaliseen vai fyysiseen läsnäoloon. Toinen muuttuja liittyi palveluiden painotukseen: painottuvatko palvelut pääasiassa ennaltaehkäisevään vai korjaavaan toimintaan. Työskentelyn tuloksena saatiin siten neljä erilaista skenaariota, jotka nimettiin osallistujajoukon toimesta seuraavasti 1. Promo (ennakoiva, verkossa) 2. Primääri (ennakoiva, kasvokkain) 3. Sekundääri (korjaava, kasvokkain) ja 4. Tertiääri (korjaava, verkossa). Haluttavimpana skenaariona pitkällä tähtäimellä pidettiin ryhmässä skenaariota 1. Promo, jossa toimitaan ennakoivasti verkossa, ja verkkopalveluja täydentämässä ovat kasvokkain toteutettavat palvelut.

Seuraavassa kerrotaan skenaariotarinan muodossa case-perheen arjesta lastensuojelun asiakkaana, kun apuna ovat erilaiset verkkotyökalut ja myös pelillisyyttä hyödyntävät välineet [vrt. 13]. Tässä keskitytään Promo-skenaarioon, mutta samalla arvioidaan myös muita laadittuja skenaarioita työpajojen osallistujajoukon tuottaman aineiston avulla.

Promo-skenaariossa palvelujen lähtökohtana on Virtuaali-Porvoo. Siinä keskeisenä työkaluna on netissä oleva hyvinvointikartta, jonka avulla jokainen voi arvioida oman hyvinvointinsa tilanteen ja mahdolliset puutteet siihen liittyen. Palvelukartoitus on itse mahdollista tehdä netissä olevan valikon avulla, ja apua saa jopa välittömästi chatti-palvelun kautta. Myös ohjaukseen on kehitetty palveluun oma sovellus. Tässä skenaariossa ideaalitalanteessa kaikilla on myös oma ranneke, joka mittaa fyysistä olotilaa ja tarvittaessa muistuttaa tukitarpeista, lääkityksestä yms. Yksilöllistä palveluohjausta saa painamalla hätänappia, josta aina vastaa ihminen kysymällä, kuinka voin auttaa sinua tänään? Ns. Apple Watch mahdollistaa avun saannin missä vain ja milloin vain. Nuorille on tarjolla mm. hyvinvointipeli, jossa hyvin pärjäämällä tarjotaan myös bonuksia, esim. elokuva-lippuja, että tulee lähdettyä verkkomaailmasta myös todelliseen maailmaan. Bonuksia voi saada myös muihin

verkkopeleihin, jotka valmentavat siinä sivussa terveellisiin elämäntapoihin tai vaikkapa ammatinvalintaan. Väsyneille äideille ja eronneille isille on tarjolla verkkopalvelujen muodossa mm. vertaistukea, samoin pelien muodossa esim. parisuhdepelejä eronneille ja uusioperheille. Virtuaali-Porvoossa on tarjolla yksilölliset palvelut asiakasohjautuvasti, missä henkilökohtainen palveluohjaus varmistaa juuri oikeat palvelut ja palvelujen koordinoinnin. Asiakas on Promo-skenaariossa aktiivinen toimija, joka osallistuu itse oman hyvinvointinsa ylläpitoon ja käyttää myös omaa valinnan vapauttaan. Erilaiset ammattilaiset ja toimijat tekevät Promo-skenaariossa moniammatillista yhteistyötä osana ekosysteemiä pääosin verkkotapaamisissa. Näihin yhteisiin tapaamisiin osallistuu asiakaskin eikä asiakkaan tarvitse enää juosta toimijalta toiselle.

Kaikki skenaariot mahdollistavat verkkopalvelujen käytön, mutta niiden rooli on eri skenaarioissa erilainen. Promo- ja Primääri-skenaarioissa toimitaan kummassakin ennakoivasti, vaikkakin toisessa pääosin verkossa, toisessa kasvokkain. Ennakoiva ote edellyttää reaaliaikaista tiedonkulkua, mutta myös luottamusta asiakkaiden ja eri toimijoiden kesken. Varsinkin verkossa toimitaessa mahdollisuudet asioiden kaunisteluun tai haitallisten tietojen pimittämiseen ovat suuret, elleivät kaikki jaa yhteistä näkemystä tavoitteista ja visiosta. Sekundääri- ja Tertiääri-skenaariot kumpikin puolestaan keskittyvät korjaaviin toimiin. Näissä skenaarioissa toimitaan vasta, kun ongelmia on jo ilmennyt tai avun tarve on välitön. Erona näissä kahdessa saattaa olla reagointinopeus. Verkon kautta saattaa olla nopeampi toimia (Tertiääri), mutta kasvokkain työskenneltäessä puolestaan ongelmia on helpompi havaita (Sekundääri).

Mikään skenaarioista ei ole ongelmaton. Promo-skenaariossa toimitaan verkossa ennakoivasti ja lähtö-

oletuksena on, että välineet, taito ja motivaatio ovat kunnossa kaikilla ekosysteemin toimijoilla niin asiakkaila, ammattilaisilla kuin päättäjilläkin. Promo-skenaario saattaa myös edellyttää uusia mittareita onnistumisesta, kun oletuksena on terveyslähtöinen näkökulma. Promo-skenaario on itseohjautuva ja ennakoiva ote edellyttää hyvinvointivalmennusta etukenossa. Primääri-skenaariossa puolestaan pitää myös olla heikot signaalit hallussa, mikä edellyttää tietojärjestelmiltä sitä, että tietokantojen lisäksi on myös ns. huhulaari käytössä. Primääri-skenaario on myös terveyslähtöinen ja itseohjautuva, mikä vaatii asiakkaalta omaaloitteisuutta ja aktiivisuutta esim. tunnistettaessa uhkia, joihin on reagoitava ajoissa, ennen kuin konkreetisoituvat ongelmiksi. Sekundääri-skenaariossa puolestaan toimitaan vasta, kun on selkeä uhka olemassa. Sekundääri-skenaariossa painottuu kasvokkainen vuorovaikutus ja reagoiva toimintatapa korostuvat. Uhkana saattaa olla, kun oireileva hakee apua, niin erehdytäänkin korjaamaan oireita eikä niiden taustalla olevia syitä. Sekundääri-skenaario nähtiin Porvoossa eräänlaisena nykytilan jatkeena. Verkkopohjaisessa Tertiääri-skenaariossa toimitaan myös olemassa olevan huolen tai ongelman perusteella, mutta tavoitellaan nopeata reagointia. Käytössä on jo nyt matalan kynnyksen toimenpiteitä kuten esim. mielenterveystalo.

Yhteenveto ja kontribuutio

Morfeus-hanke on vielä käynnissä oleva hanke ja saadut tulokset ovat alustavia. Hankkeessa on Promo-skenaariota mukaisesti menossa prototyyppin rakentaminen ennakoivaan ja virtuaaliseen hyvinvoinnin turvaamisen palveluketjuun. Seuraava kuvio kokoaa Case Porvoossa työstettyjä ideoita liittyen eri skenaarioissa käytettäviin työkaluihin [12].

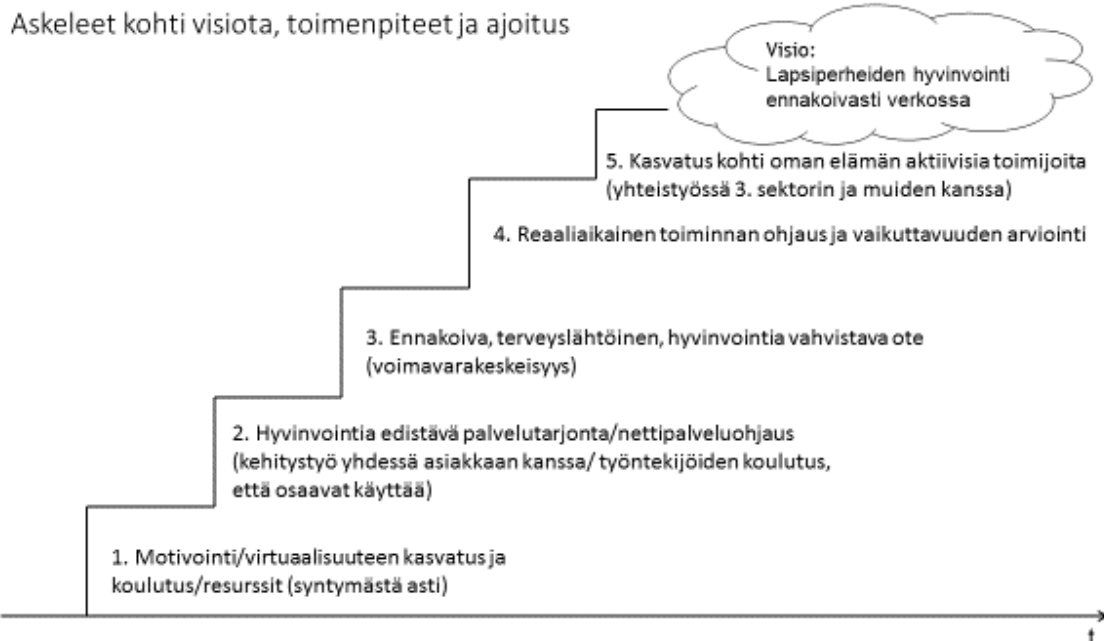

Kuvio 1. Lastensuojelun skenaarioiden kooste Case-Porvoosta.

Vaikka tulokset ovat alustavia, ovat Porvoossa laadittujen skenaarioiden avulla saadut kokemukset rohkaisevia. Erilaiset skenaariot auttoivat osallistujia pohtimaan eri tekijöiden merkityksiä lastensuojelulle ja myös omalle työlle. Kaikki skenaariot sisältävät sekä vahvuuksia että heikkouksia, samoin uhkia ja mahdollisuuksia. Vahvuutena priorisoidussa promo-skenaariossa nähtiin mm. yhden luukun/netin periaate, jossa palvelua saa heti ja yhdestä paikasta 24/7. Se tarjoaa myös yksilöllisten tarpeiden mukaista, matalan kynnyksen palveluita, joita voi pitkälti myös itse valita eli perheet ja sen jäsenet voivat kehittyä aktiiviseksi oman elämän toimijaksi. Tulevan sote-uudistuksen tavoitteiden mukainen toiminta olisi tässä vaihtoehdossa ideaalitoimintatapa, kunhan taloudellinen perusta ja osaaminen ovat yhteiskunnassa kunnossa. Tuloksena saadaan -alussa asetettua vision mukaisesti alueelle paremmin voivat perheet. Myös palvelukehitys on tässä skenaariossa helpompaa; eletään reaaliaikapalveluiden mukaan ja palveluverkosto on laaja ja kattava. Ratkaisu mahdollistaa yhteisöllisyyskasvatusta, mikä saattaa minimoida rikollisuutta. Myös työntekijöiden työnohjaus voi tapahtua tässä skenaariossa kustannustehokkaasti netissä. Ongelmiakin tunnistettiin. Ongelmina nähtiin mm. 24/7 palvelui-

den ylläpito käytännössä, palvelutarpeen kartoituksen vaikeutuminen, jos ei ole henkilökohtaista yhteyttä kasvotusten asiakkaisiin, mikä voi pudottaa myös perheitä pois palvelujen parista. Perheet voivat eristäytyä verkkoon ja piilottaa ns. luurangot kaappiin. Kuitenkin, lähestymistapa valmistaa toimijoita aidosti ennakoimaan otteeseen samalla kun se tuo välttämättömiä kustannussäästöjä ja mahdollistaa sote-uudistuksen isommasakin ekosysteemissä, arvelivat työpajaosallistujat Porvoossa.

Kun Porvoossa on visiona lapsiperheiden hyvinvointi niin, että kaikki lapsiperheet ovat huomion kohteena, muuttuu lastensuojelunkäsitys kattamaan itse asiassa kaikki lapsiperheet. Promo-skenaario tarjoaa polun kohti visiota, tarkennettuna visiona on lapsiperheiden hyvinvointi ennakkoiden ja verkossa. Tämän vision mukaan enemmistölle perheistä ei pitäisi tulla edes oireita pahoinvoinnista, mikä edellyttäisi lastensuojelutoimpiteitä, koska toimitaan ennakoivan otteen mukaisesti. Näin voidaan perinteisemmän lastensuojelun erityisresurssit kohdentaa niihin perheisiin, jotka todella tarvitsevat apua ja korjaavia toimia. Polku ja portaat kohti visiota etenevät seuraavin askelin (Kuvio 2).

Kuvio 2. Askeleet kohti yhteistä visiota Case Porvoon Promo-skenaariossa (+ 20 vuotta eteenpäin).

Ideaalitilanteessa ennakoiva ote alkaa jo ennen lapsen syntymää. Lähtökohtana työskentelylle on -verkossa alati toimiva- äitiysneuvola, jossa vielä syntymätön lapsi on äidille annettavan neuvonnan kautta ennakoivan otteen kohteena. Työpajojen osallistujat arvioivat, että todellisen muutoksen aikaansaamiseksi tarvitaan yksi sukupolvi eli arviolta 20 vuotta, jolloin myös toimijat ehtivät mukaan muutokseen ja saadaan uusi sukupolvi täysi-ikäiseksi [vrt. 14 ja 15].

Lähteet

- [1] Heino T. Keitä ovat uudet lastensuojelun asiakkaat? Tutkimus lapsista ja perheistä tilastolukujen takana. Helsinki: Stakes, Työpapereita; 2007. ISBN 978-951-20121-8.
- [2] Hanski I, Lindström J, Niemelä J, Pietiläinen H, Ranta E. Ekologia. Porvoo, Helsinki, Juva: WSOY; 1998. ISBN 951-0-21981-9.
- [3] Vargo S, Lusch R. It's all B2B and beyond. Towards a systems perspective of the market. *Industrial Marketing Management* 2011;20(2):181-187. <https://doi.org/10.1016/j.indmarman.2010.06.026>

- [4] Kantola T, Lassila S, Mäntylä H, Äyväri A, Kalliokoski S, Ritalahti J, Sipilä A, Soisalon-Soininen T. Shared Learning Spaces as Enablers in Regional Development and Learning. In: Ekman M, Gustavsen M, Asheim BT, Pålshaugen Ö (Eds.). *Learning Regional Innovation. Scandinavian Models*. Hampshire: Palgrave Macmillan; 2010. pp. 206–225. <https://doi.org/10.1057/9780230304154.0015>

- [5] Leppimäki S, Laitinen J, Meristö T, Tuohimaa H. Visionary Concept: Combining Scenario Methodology with Concept Development. In: Wagner CG. (Edit.) *World Future Society Conference Book 2008: Seeing the Future through New Eyes*. World Future Society; 2008.

- [6] Masini E. *Why Futures Studies?* London: Grey Seal. McLuhan, Marshall; 1993.

- [7] Meristö T. Not Forecasts but multiple scenarios when coping with uncertain-ties in the competitive environment. *European Journal of Operational Research* 1989;38(3):350–357. [https://doi.org/10.1016/0377-2217\(89\)90011-8](https://doi.org/10.1016/0377-2217(89)90011-8)

- [8] Amara R. Searching for Definitions and Boundaries. *The Futurist* 1981;15(1)25-29.

- [9] Meristö T. Skenaariotyöskentely yrityksen johtamisessa. Acta Futura Fennica. VAPK-kustannus; 1991.
- [10] Kettunen J. Uudistu ketterästi. Talentum; 2008.
- [11] Kettunen J, Meristö T. Seitsemän tarinaa ennovaatista. Rohkea uudistaa ennakoiden. Teknova Oy; 2010.
- [12] Meristö T, Kantola T, Lankinen-Lifländer M. Smart Tools and Service Opportunities for Child Protection Ecosystem in the Future. Case Family View. In: Russo-Spena T, Mele C (Eds.). The RESER European Association for Research on Services Proceedings. What's ahead in service research? New perspectives in business and society. 26th Annual RESER Conference 2016 in Naples, Italy, 8-10 September 2016. Pp. 939-953. ISBN 979-12-200-1384-0.
- [13] Tuohimaa H, Meristö T. Pärjään-skenaariot. Tulevaisuustarkastelu kansalaisen hyvinvoinnin apuvälineen konseptoinnissa. Turku; 2010.
- [14] Forssén K. Suojaverkon lapsiperheet – keitä lastensuojelun asiakasperheet ovat ja miten lastensuojelun sosiaalityö vastaa heidän tarpeisiinsa? Lisensiaatintutkimus, Turun yliopiston sosiaalipolitiikan laitos; 1993.
- [15] Pekkarinen E. Lastensuojelun tieto ja tutkimus – asiantuntijoiden näkökulma. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura ry & THL; 2011. Verkkojulkaisu 51.